

Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi

The Radical Discourse of Inequality and Opportunity in Education: "Pedagogy of the Oppressed"

Ahmet KILIÇ¹

Gaziantep, Nizip, Gevence Primary School, Teacher

ABSTRACT

In this work, in Paulo Freire's (1921-1997) book "The Pedagogy of the Oppressed" those oppressed by superiors, bourgeois, power, etc. an individual and / or social struggle based on human values is explained to obtain educational rights. In Freire's pedagogy understanding, there is the aim of reaching free thinking in education by giving the oppressed awareness of their own existence. In the literature study, it is thought that the work named "Pedagogy of the Oppressed" will be examined and the literature on the subject will be examined and the relationship between the oppressor and the oppressed will be explained in terms of pedagogical perspective and will shed light on the issues of opportunity and opportunity inequality in today's education.

Key Words: Oppressor, oppressed, pedagogy of the oppressed, Paulo Freire.

Research Article

Received: 27.05.2021

*Revision received:
27.10.2021*

Accepted: 29.10.2021

*Published online:
30.10.2021*

¹ Corresponding author:

Teacher

ahmet_kilic_27@hotmail.com

Orcid: 0000-0001-8900-2624

Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitsizliğinin Radikal Söylemi: “Ezilenlerin Pedagojisi”

Ahmet KILIÇ¹

Gaziantep, Nizip, Gevence İlkokulu, Öğretmen

ÖZ

Bu çalışmada, Paulo Freire’in (1921-1997) “Ezilenlerin Pedagojisi” kitabında ele aldığı üstler, burjuvalar, iktidar vd. tarafından ezilen insanların eğitim hakkını elde etmelerinde insanî değerlerle temellendirildiği iddia edilen bireysel ve/ya toplumsal mücadele anlatılmaktadır. Freire’in pedagoji anlayışında ezilenlerin kendi var oluşlarının farkındalığı kazandırılarak eğitimde özgür düşünceye ulaşma gayesi vardır. Alanyazın çalışmasında “Ezilenlerin Pedagojisi” adlı eser incelenip konuyla ilgili literatür taraması yapılarak ezen-ezilen ilişkisi, pedagojik perspektif açısından izah edilerek günümüz eğitiminde fırsat ve imkân eşitsizliği konularına da ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırma Makalesi

Alınma Tarihi:

27.05.2021

Düzeltilmiş hali alınma

tarihi: 27.10.2021

Kabul Edilme Tarihi:

29.10.2021

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi: 30.10.2021

Anahtar Kelimeler: Ezen, ezilen, ezilenlerin pedagojisi, Paulo Freire.

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Öğretmen

ahmet_kilic_27@hotmail.com

Orcid: 0000-0001-8900-2624

Giriş

Sosyal hayatta eleştiri ve eleştirmen sözcüğü genellikle olumlu çağrışımlar yapmazken, eleştiri sözcüğü ise daha çok yergi anlamında kullanılmaktadır (Yücel, 2017). Oysa eleştirinin kişinin kendini geliştirmesine, olaylara farklı bakış açısı kazandırılmasına ve farklılıkların hoş görülmesine katkısı da bulunmaktadır. Her düşünüş “eleştirel” olmamakla beraber, düşüncenin eleştiri değerini alabilmesi içinse bazı kriterlere de sahip olması gerekir: Yansıtıcı olmalıdır, bazı standartların olması gerekir, gerçekçi olmalıdır, mantıklı olmayı gerektirir (Nosich, 2016). Eleştirel pedagoji de bu kriterlere sahip düşünce yapılarının ışığında öğrenciye tahakkümleri, ideolojileri, iktidar-sosyal hayat ilişkisini sorgulamayı amaç edinen bir öğretim yaklaşımıdır (Cevizci, 2010). Eleştirel pedagoğ olarak ön plana çıkan birçok isim vardır. Bu isimlerden ilk akla gelenlerden biri Paulo Freire’dir.

Paulo Freire’i diğer eleştirel pedagoğlardan (Ivan Illich, Joel Spring, Francisco Ferrer, Catherine Baker vd.) farklı kılan özelliği “ezilenler” olarak addeddiği işçi/yoksul insanların eğitimiyle ilgili çalışmalarıdır. Onu dünyaca ünlü kılan “Ezilenlerin Pedagojisi” adlı eseri bu çalışmalarını belirli temele oturttuğu ve eğitim sürecinin olduğu kurumlarda öğretmen, öğrenci, öğretim metodları vb. öğelerin gelenekselleşmiş kalıpların dışına çıkabilmesi için çözümler sunduğu eleştiri kitabıdır. Alanyazın çalışmasının amacı Paulo Freire’in “Ezilenlerin Pedagojisi” adlı eseri ezen-ezilen ilişkisi bağlamında incelenip pedagojik perspektif açısından izah edilerek günümüz eğitiminde fırsat ve imkân eşitsizliğiyle ilişkilendirmektir.

Yöntem

Model

Alanyazın çalışmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “Nitel” kelimesi sayılarla ifade edilemeyen yani nicelik, kapsam ve frekans terimleriyle sınıp ölçülemeyen süreç ya da anlamlardır (Kuş, 2012). Nitel araştırma ise örneklem yerine çalışma gruplarının (bireyler, kitaplar vb) olduğu kuram oluşturmanın temel alındığı sosyal olguların çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana çıkaran yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu yaklaşım doğrultusunda Paulo Freire’in “Ezilenlerin Pedagojisi” adlı eseri incelenmiş, konuyla ilgili literatürler taranarak eğitiminde fırsat ve imkân eşitsizliğine vurgu yapılmıştır. “Eser inceleme” yaygın bir yanlış anlayış olan kitabı özeti demek değildir (Şişman, 2015). Eserin akademik düzeyde betimlenmesi, analiz edilmesi ve değerlendirilmesidir (Alhan, Usluadam & Ünal, 2014). Literatür taraması ise araştırma bulgularını geçmişte yapılmış araştırma bulgularıyla ilişkilendirme, problemin önemini gösterme ve araştırmanın desenini geliştirmek amacıyla yapılmaktadır (Balcı, 2015). Bu doğrultuda eleştirel pedagoji alanında yazılmış alanının önemli eserleri inlenmiş, konuyla ilişkisi ortaya konulmuştur.

Bulgular

Brezilya’da dünyaya gelen (1921) eğitimci ve filozof Freire hapislerle, sürgünlerle çetrefilli bir hayat yaşamıştır. Karakter olarak bilgiçlik taslamayan, sevgi dolu, alçak gönüllü ve işçilere tepeden bakmayan bir bilim adamıdır. Henüz okula gitmeden anne-babası tarafından okuma yazmayı öğrenir. Yoksulluk içinde büyüyen Freire, Recife Üniversite’sinde Portekizce öğretmeni olur. Yetişkinlerde okuma yazma konusundaki başarısı zamanla tüm ülkeye yayılır. 1962’de Recife Belediye başkanı onu ulusal okuma yazma izleme komisyonuna başkan olarak atar. Birçok ülkede çalışma fırsatı bulmuştur. Bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin karşılaştığı eğitim sorunlarına çözüm bulmak için çaba sarf etmiştir. Fidel

Castro tarafından teklif edilen ödülü almak için Küba'ya seyahat etmeyi planlarken Sao Paulo'da kalp krizinden 1997 tarihinde vefat etmiştir (Freire, 2017).

Freire'in yaşadığı ülkelerdeki ekonomik bunalımlar, askeri darbeler onun ezilmiş halkların halinden daha iyi anlamasına sebep olmuştur. Edindiği tecrübelerle özellikle yetişkinlere yönelik okuma-yazma kursu düzenler. Bu kurslar onun ileriki yıllarda radikal bir eğitimci olarak tüm dünyada tanınmasına vesile olacak bir alt yapı olacaktır. Kitap çalışmalarında yoksul insanların eğitim durumlarının ve buna sebep kaynakların üzerinde düşünülmesi gerektiğini sıklıkla vurgular. Yoksul insanlarda kendi var oluş bilinçlerinin ve üst düzey yönetici, burjuva vd. tarafından kullanılmamalarının farkındalığını oluşturmak için en önemli etkenin “okuma-yazma” eyleminin olduğunu dile getirir. Bunun neticesinde “Ezilmişlerin Pedagojisini” yazar. Ona göre; insan, “insanlaşma” çabasını güderken bazı topluluklar ise “insandışılama” çabasını güdecektir. Mazlum halkı “ezenler” insandışılama örneğidir (Freire, 2017).

Freire'a göre “İnsanlaşma; adaletsizlik, sömürü, baskı ve ezenlerin şiddetiyle engellenir; ezilenlerin özgürlük ve adalet özlemiyle, kaybettikleri insanlığı yeniden kazanma mücadelesiyle olumlanır (Freire, 2017, s. 26).” Bu mücadele de ezen ve ezilenlerin mücadelesini yansıtmaktadır. Ezilenlerin en büyük insanî görevi ise iktidarı kendi menfaat aracı olarak gören ezenlerin (sömüren, gasp eden) ve ezilenlerin özgürleşmesidir. Çünkü özgürleşme karşılıklı bir süreçtir. Freire'a göre özgürleşme kederli bir doğumdur. “Ortaya çıkan insan yeni bir insandır ve varoluşu ancak ezen-ezilen çelişkisi tüm insanların insanlaşmasıyla alt edildiğinde mümkündür (Freire, 2017, s. 32).” Ezilenlerin özgürleştirmesinde sürekli eleştirel düşünmeye ve diyaloga fırsat verilmelidir. Onlara güvenilmeli, fikirlerine saygı gösterilip değerli oldukları hissettirilmelidir (Yıldırım, 2013).

Freire'ye göre ezilenler, kendilerindeki yetilerin ezenlerinki kadar olduğunun farkına vardıklarında ezilenler de ezenlere karşı aynı şekilde tavır alabileceğini ifade eder. Ezenler için ezilenler “şey” iken ezenlerse insanî varlıktır. Ezilenlerin varoluştan beri sahip olduğu tek hakkı “hayatta kalma” hakkıdır ve başka hakları da yoktur. Ezenler, her şeye hükmetmek isterler. Onlar için en değerli şey paradır ve hep daha fazlasına sahip olmak en büyük gayeleridir. Bu şekilde “sahipler” sınıfı olmak isterler. Ezenlerin bilinçlenmesini, insanlaşmasını, özgürleşmesini yıkıcı olarak görürler. Oysaki bu durum, ezenleri insandışılaştırdığını anlamazlar. “Sahip olmak” ve “var olmak” kavramlarını karıştırmışlardır. Ezenler, sahiptirler lakin var değillerdir; onlar kabiliyetsiz, nankör ve düşmanlardır. Ezilenler ve eşyalar onlar için sadece “şeyler”den ibarettir. Ezilenlerin, içinde buldukları durumu bir kader olarak görüp ezenlerin her söylediklerini yerine getirme durumundadırlar. Freire'in “insan” ifadesine bakış açısında “eğitim yönetiminin merkezinde, kökeni Marx'ın bireysel bilincin gelişmesi ve modern toplumda yabancılaşma teorisine uzanan (Ergün, 2015, s. 160)” bir anlam olduğu söylenebilir.

Freire'a göre ezilenlerin farkındalıkları mahvolmuş durumlarını sorgulamalarıyla başlamaktadır. Bu farkındalıkta en etkin araç ise devrimci önderle (öğretmenler) ezilen halk arasında (öğrenciler) kalıcı bir diyalog sürecindeki insanlaştırıcı pedagojidir. Diyalog, eğitimin temeli aynı zamanda da özgürlüğün praksisidir (Freire, 2017). Öğretmenler ve öğrencilerin (önder ve halk) amaçları ortaktır. Her ikisi de aktif bir katılım ile eğitim uygulamalarına katılmalıdırlar. Bu vesileyle, ezilenlerin özgürleşme mücadelelerine destek olunmuş olacaktır. Eğitimde öğretmen (özne) anlatan, öğrenci ise (nesnedir) dinleyendir. Öğretmenler “yatırımcı”, öğrenciler ise “yatırım nesnelere”dir. “Bu, öğrencilere tanınan hareket alanının, yatırılanı kabul ve tasnif etmek ve yıgmaktan ibaret olduğu ‘bankacı eğitim’ modelidir (Freire, 2017, s. 58).” Bu modelde öğrenciler, bilgilerini kendilerine zorunlu olarak sunan öğretmenlerine karşı cahilliklerini en baştan kabul etmişlerdir. Oysaki öğretmen ve öğrencinin birlikte sürece dahil olmalıdır. Öğrencinin partneri olmalıdır. Bankacı eğitim, öğrencilerin yaratıcı gücüne engel koymakta, eleştirel yetilerini öldürmektedir. Öğrenciler

içlerine rast gele dolum yapılan kap ya da bidonlar gibidir, öğretmenler ne kadar çok doldurursa o öğretmen o kadar iyi anlamına gelmektedir (Bingöl ve Aybar, 2020). Hümanist, devrimci ve problem tanımlayıcı eğitim ise bunun tam karşısındadır. Problem tanımlayıcı bu eğitim, insanlara süreç içinde durağan olmayan kavrama anlayışı sağlar. Freire'a göre bu eğitim anlayışıyla insanlar özgürleşecektir. Ayrıca öğretmen empati duygusuna sahip ve alçakgönüllü olması gerekir (Freire, 2017).

Freire, eserinde, öğretme işinin mekanik ve tek yönlü olmaması hususunu hep vurgular. Seçim, mukayese, eleştiri, karar vb. kavramlar onun için mücadele ifadeleridir. Freire'in eleştirel pedagojisinin temelinde, eğitim sorununun bir ana sorun kaynağı vardır bir de bu soruna çözüm üretebilmek vardır. Düşünürün bu eleştirel fikirlerini anlayabilmek için bahsettiği bazı kavramları da bilmek gerekir. Bu kavramlardan biri "praksis", diğeri ise "sessizlik kültürü" dür. "Praksis" geliş güzel hareket etmenin tersine, bilinçli bir şekilde söz ile tavrın uyum içinde birlikteliğidir. "Sessizlik kültürü" ise kendi varlıklarından habersiz, kalabalığa göre hareket etmektir. Hiçbir farklılığı olmadan herkes gibi davranmaktır (Freire, 2017, s. 58)." Freire ezilenlerin sessizlik kültürünü benimsediğini düşünür. Ona göre okul-kültür uyumu çok önemlidir.

Freire de tıpkı Ivan Illich gibi okul eleştirisinde, okulların öğrencilerin yaratıcılık yeteneğini engellediğini, gizli ideolojilerle yetiştirildiğini düşünür. Ona göre okullar adeta bir pazarlama yeridir. Demokratik okul anlayışı ise bunun tam aksine öğrenciyi özne durumuna getirir. Freire okuma-yazma eyleminde yöntemlerin ve öğrenmede dilin önemini vurgular. Ona göre okuma-yazma, sadece kelimeleri okuma ve yazmaktan ibaret değil. Bunun psikolojik, kültürel ve sosyal boyutu da vardır. Kişi kelimeleri okurken aynı zamanda da dünyayı okuyabilmelidir.¹ Kendilerine özgü bakış açılarıyla, var oluşlarının farkında olmalıdırlar. Düşünürü radikal kılan da okuma-yazmaya bu yönleriyle de bakabilmesi, mantıklı fikirler ileri sürebilmesidir (Freire ve Macedo, 2014). Freire, kendini diğer düşünürlerden farklı görür. O kaderci entelektüel olmayıp, sadece metin okumalarıyla kendini sınırlandırmamış; bağlamı, dünyayı okumanın da gerekliliğine inanmış gerçekçi ve ümitvar bir eleştirmendir (Freire, 2014). Eğitimde Latin Amerika'da bir dönüm noktası olan ve dünyada eğitimde radikal bir şahıs olarak tanınan Freire, birçok araştırmacının dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bilim adamları Freire hakkında şu cümlelerle ondan bahsetmişlerdir: Daniel Schugurensky, "Latin Amerika'da Paulo Freire bir dönüm noktası oluşturur. Freire'den öncesi ve sonrası vardır."; Carlos Alberto Torres, "Biz Freire ile birlikte veya Freire'ye karşı olabiliriz, ancak Freire'siz olamayız (Mayo, 2012, s. 19)."

Sonuç ve Tartışma

Belirli bir otoritenin dayatmasını, müfredatların benzer öğrenciler yetiştirmesini, değişmez eğitim programlarını red eden eleştirel pedagoglar eşit şartlarda, özgür düşünme ortamının olmasını savunurlar. Bu görüşü savunanlardan birisi de Freire'dir. Freire, "bankacı eğitim" modelini red eder onun yerine "problem tanımlayıcı eğitim" modelini önerir. Bu öneri modelin sürecinde öğrenciler aktif birer araştırmacıdır. Öğretmenler ise tek yanlı bir dayatmanın öznesi değil diyaloga açık bireylerdir. Freire'in ezen-ezilen karşılaştırması günümüzde varoş semtlerde, köylerde okula gidemeyip tarlada veya farklı iş yerlerinde çalışan çocukların işverenlerle arasındaki ilişkiyi andırmaktadır. Ayrıca paralı okullar ile devlet okullarında

¹ Freire, *Yüreğin Pedagojisi* adlı eserinde bu durumu şu cümlelerle açıklar: "İçeriğin öğretilmesinin, öğrenciyeye depozito edilmesinin er ya da geç gerçeğin eleştirel bir kavrayışına getireceği argümanı beni ikna etmiyor. İlerici bir perspektifte öğretmen süreci, eleştirel kavrayışın, nesnenin varoluş nedeninin kavrayışının, bir alıştırmasını ima eder (Freire, 2014)."

imkânlar arasındaki uçurum, maddî nedenlerden dolayı okul terkleri, uzaktan eğitimdeki imkânların denk olmayışı, adam kayırmacılık vb. sorunlar eğitimimizde ezenle ezilen sınıflarının meydana gelmesine sebep olmaktadır. Eğitim hakkının eşitlik ve adalet üzerine temellendirilmesinin güçlüğü Freire’in bankacı eğitim, sessizlik kültürü, praksis, diyalog, özgürlük, eleştiri vb. söylemlerinin güncelliğini korumasına neden olmuştur.

Öneriler

İzzetbegoviç’in (2018) “Ben olsam, Müslüman Doğu’daki tüm mekteplere ‘eleştirel düşünme’ dersleri koyardım.” sözü İslâm ülkeleri tarafından dikkate alındığında eğitimde özgün fikirlerin elde edileceği aşikâr bir durumdur. Fikirlerde özgünlük ‘eleştirel’ bağlamda var olduğu sürece ‘fikirde dağınıklık’ değil ‘fikirde gelişim’ olacaktır. Bu gelişimi sağlamak için eleştirel pedagogların tanınması ve eserlerinin de eğitimciler tarafından tanıtılması gerekir. Son yıllarda salgın olayların yaşandığı coğrafyalarda evde eğitim, okulsuz toplum, zorunlu eğitim gibi konular gündemdeyken bu konuları ele alan eserlerin de önemi birkez daha anlaşılmıştır. Ülkemizde salgın sebeplerinden dolayı okullarda devam zorunluluğu yoktur. Evde yapılan uzaktan eğitim de öğrencilerin ve öğretmenlerin imkânları doğrultusunda yapılabilmektedir. Bu durum Catherine Baker’in (2013) “Zorunlu Eğitime Hayır” eseri üzerinde dikkatle durulmasını gerekli kılmıştır. Aynı şekilde alternatif okul arayışları Ben Hewit’in (2016) “Okulsuz Büyümek” adlı eserini; teknolojik anlamda gelişmiş ülkelerin eğitimdeki başarısını tanımak açısından Salman Khan’ın (2016) “Dünya Okulu” adlı eserini; belirli saatlerde giriş-çıkışı olan okullara gitme zorunluluğu, bir nevi fabrikalarda seri üretim yapar gibi eğitim sürecinden geçen öğrencilerin sosyal ve duygusal yönü Francisco Ferrer’in (2014) “Özgür Eğitim” adlı eserini önemli kılmıştır. Eğitimde fırsat ve imkân eşitsizliği sorunu da alanyazın çalışmasında Paulo Freire’in “Ezilenlerin Pedagogjisi” adlı eseri üzerinde ele alınarak ortaya konulmuştur. İsimleri belirtilen bu eğitimcilerin fikirleri ve eserleri üniversitelerde okutulmalı ve tartışma ortamlarında yeni fikirlere kapılar aralanmalıdır.

Kaynakça

- Alhan, Y., Usluadam, A. K., & Ünal, M. (2014). Akademik Kitap İncelemesi Hazırlama Rehberi, *Hukuk Kuramı*, 1 (1), 26-28.
- Baker. C. (2013). *Zorunlu Eğitime Hayır*. (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bingöl, Z. K., & Aybar, Ö. (2020). Paulo Freire'da Bankacı Eğitim Modeli Karşı Problem Tanımlayıcı Eğitim Modeli. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (4), 307-323.
- Cevizci, A. (2010). *Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ergün, M. (2015). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ferrer. F. (2014). *Özgür Eğitim Modern Okulun Kökenleri*. (H. Şahin, Çev.) İstanbul: Pales Yayıncılık.
- Freire, P. (2014). *Yüreğin Pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2017). *Ezilenlerin Pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P., & Macedo, D. (2014). *Okuryazarlık*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Hewitt, B. (2016). *Okulsuz Büyümek*. (Ş.S. Ay, Çev.) İstanbul: Sinek Sekiz Yayınevi.
- İzzetbegoviç, A. (2018). *Özgürlüğe Kaçışım (Zindandan Notlar)*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Khan. S. (2016). *Dünya Okulu*. (C. Akaş, Çev.) İstanbul: YKY Yayınları.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Mayo, P. (2012). *Özgürleştirilen Praksis*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Nosich, G. M. (2016). *Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*. (B. Aybek, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şişman, M. (2005). *Kitap Eleştirisi. Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Yönetimi*, 41 (41), 133-140.
- Yıldırım, A. & Şimsek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, T. (2017). *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.